

## НАПРЯМИ ПЕРСПЕКТИВНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В РЕГІОНІ

В статті визначено напрями перспективної модернізації системи освіти в регіоні, які знаходяться в висхідному напрямі в початковій та загальній, професійній, вищій і неформальній освіті. Визначено, що використовувані варіанти перспективної модернізації системи освіти в Україні повинні містити заходи, спрямовані на активізацію ефективної співпраці освітніх, наукових, управлінських та бізнес-структур. Обґрунтовано необхідність ревіталізації університетів з метою посилення в них наукової функції та формування абсолютно нових функцій, зокрема таких, як надання освітніх послуг населенню будь-якого віку, організація науково-дослідної діяльності на інноваційній основі, а також забезпечення наскрізної освіти від нижчих до вищих ступенів та різнофахового спрямування.

**Ключові слова:** *перспективна модернізація, система освіти, регіональні освітні системи.*

В статье определены направления перспективной модернизации системы образования в регионе, которые находятся в восходящем направлении в начальном, общем, профессиональном, высшем и неформальном образовании. Определено, что используемые варианты перспективной модернизации системы образования в Украине должны содержать меры, направленные на активизацию эффективного сотрудничества образовательных, научных, управленческих и бизнес-структур. Обоснована необходимость ревитализации университетов с целью усиления в них научной функции и формирование совершенно новых функций, таких, как предоставление образовательных услуг населению любого возраста, организация научно-исследовательской деятельности на инновационной основе, а также обеспечения сквозного образования от низших к высшим ступеням и разного профессионального направления.

**Ключевые слова:** *перспективная модернизация, система образования, региональные образовательные системы.*

The promising directions of modernization of the education system in the region, which are in an upward direction in the primary, general, vocational, higher and non-formal education were viewed in the article. The usage of variants of promising modernization of the education system in Ukraine should include measures aimed at enhancing effective cooperation of educational, scientific, management and business structures was determined. The necessity of revitalizing universities in order to strengthen them in the scientific function and the formation of entirely new functions, such as the provision of educational services to people of all ages, the organization of research activities on the basis of innovation, and to ensure through education from lower to higher stages and different professional direction were substantiated.

**Keywords:** *modernization perspective, the system of education, regional educational systems.*

**Вступ.** Інноваційна трансформація системи освіти з перспективним відображенням у векторності її розвитку потребує модернізаційних підходів її забезпечення. Визначення напрямів перспективної модернізації дозволить забезпечити висококваліфікованими спеціалістами випускниками освітніх закладів регіональний ринок праці, встановить відповідність кваліфікації випускників та економічної спеціалізації регіону, забезпечить розвиток наукової підсистеми регіону.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Доробок вітчизняних авторів щодо напрямів перспективної модернізації системи освіти в регіоні в є дещо обмеженим. Це зокрема зумовлено частими змінами таких стандартів, що вимагає постійної уваги науковців до даного питання. Вважаємо, що найбільш важливі напрацювання за цим напрямом здійснені такими вченими, як Л. Ващенко, Д. Дзвінчук, М. Згуровський, В. Кремень, В. Куценко, Т. Лукіна, С. Ніколаєнко, А. Сбруєва, Л. Семів та іншими. Разом з тим, комплексного підходу щодо визначення векторів перспективної модернізації та інноватизації освітнього процесу базуються на виникненні нових потреб особистості, суспільства та соціально-економічного розвитку у працях вітчизняних вчених не простежується, що обумовило вибір теми даного дослідження.

**Актуальність дослідження** напрямів перспективної модернізації системи освіти в регіоні гостро постає в зв'язку з необхідністю реформування економіки, підвищення її конкурентоздатності на засадах інноваційного розвитку.

**Мета даної публікації** – визначити основні напрями модернізації освіти в регіоні для забезпечення її функціонування на інноваційних та перспективних засадах.

Так само, як було розмежовано сутнісне бачення понять «розвиток» і «трансформація», важливо відрізнити модернізацію від інших гомологічних термінів. За твердженням окремих вітчизняних вчених, модернізація повинна розглядатись як сукупність процесів індустріалізації, секуляризації, урбанізації, становлення системи загальної освіти, представницької політичної влади, посилення просторової і соціальної мобільності тощо, що ведуть до формування сучасного відкритого суспільства на протигагу традиційному закритому [1, с. 107]. Як бачимо, освіта фігурує на пріоритетних позиціях, що відводить їй особливу роль у забезпеченні загальних модернізаційних змін українського суспільства.

Безумовно, для перспективної модернізації освіти в Україні чи не найважливішими є новітні теорії, тобто ті, які сформульовані і розроблені в останні двадцять років. Разом з тим, перспективна модернізація освіти повинна базуватися на новій парадигмі освіти й науки.

Обґрунтовуючи важливість впровадження нової парадигми освіти і науки, О. Євтух підкреслює, що така необхідність викликана насамперед кризою в освіті та в науці, яка проявляється в наступному: зміст навчальних курсів не сприяє розв'язанню не лише глобальних проблем, але й багатьох поточних завдань; у вишах і школах вивчають традиційні дисципліни, що практично не затребувані життям; більшість навчальних дисциплін дублює одна одну. Але, основну проблему сучасної освіти О. Євтух вбачає в тому, що вона заснована на науковій парадигмі старої епохи [2, с. 8].

Криза в освіті та в науці поглиблюється і у зв'язку з тим, що науковий прогрес уже не сприймається як беззаперечний доказ культурного розвитку, а навпаки, все очевиднішим є розрив між наукою і культурою, які стають байдужими одна одній [3]. На нашу думку, на сьогодні має місце суттєвий розрив не стільки між наукою і культурою, скільки між наукою і фундаментальними цивілізаційними цінностями.

Поділяємо точку зору М. Елькіна стосовно того, що в наш час важливо здійснити осмислення механізму становлення техногенної цивілізації в антропологічному вимірі. На думку цього вченого, його суть полягає в тому, що поступом науково-технічного прогресу наука і техніка вирвалися в стихію власного саморозвитку і поступово втратили вихідний корінний зв'язок з людиною, з людським змістом і якістю буття. Тобто, як зазначає М. Елькін, «порушилась «людиною мірність» науки і техніки, порвалися вузли, які пов'язували науку з моральністю, духовністю, доброчинністю. Іншими словами, сама по собі наука не орієнтує і не орієнтується на людське в людині. І людина, спираючись виключно на зміст науки, не зрощує свою людяську якість, навпаки, все більше і більше віддаляючи, втрачає її» [3].

Необхідність вироблення нової парадигми освіти і науки є в наш час в центрі уваги світової наукової спільноти. Її положення дискутуються, уточнюються, обговорюються після публікації у важливих документах, на конференціях, симпозіумах тощо. Так, на Всесвітній конференції з освіти у Джомтєні (Таїланд, 1990) була сформована «Всесвітня декларація про освіту для всіх», у якій й були сформульовані окремі положення нової парадигми науки і освіти. Вони знайшли розвиток у «Декларації з питань науки та використання наукових знань», яка обговорена на Всесвітній конференції з проблем глобального розвитку науки та освіти, проведеної під патронатом Комітету з освіти, науки та культури Організації Об'єднаних Націй (UNESCO) та Міжнародної ради з науки (ISCU) (Будапешт, 1999).

Відповідно до сучасних теоретичних положень модернізації бачимо виняткову роль освіти у формуванні нового світоглядного бачення, ставлення до довкілля на відмінних концептуальних засадах сталого (гармонійного) розвитку. Таким чином, вже чітко вирізняється перша концептуальна місія освіти у реалізації модернізаційних змін – світоглядна, просвітницько-виховна, виконання якої матиме відчутний ефект зі зміною поколінь.

Основна мета модернізації освіти – забезпечення її високої якості, побудова ефективної загальнодержавної освітньої системи та регіональної освітньої системи (РОС) з реальною економікою та менеджментом, яка відповідає потребам сучасного суспільства та соціально-економічного розвитку регіонів, відповідає їх економічній спеціалізації.

*Перспективна модернізація системи освіти* в регіонах повинна передбачати повне забезпечення її випереджувального характеру. Відповідно до цього можна виділити наступні пріоритетні напрямки у модернізації системи освіти:

- модернізація системи управління освітою;
- забезпечення доступності та безоплатності освіти в регіонах;
- підтримка доступу до освіти людей з особливими потребами, малозабезпечених верств населення, дітей-сиріт;
- дотримання високих стандартів та якості освіти;
- підвищення якості педагогічних працівників, розробка програми державної підтримки педагогів, особливо у регіонах;
- формування економіки освіти, підтримка якісної приватної освіти, розвиток освітнього менеджменту та освітніх інновацій, підтримка нових освітніх проектів та послуг, створення нормативно-правового поля сприятливого до залучення та використання ресурсів та інвестицій до ринку освітніх послуг.

Основними кроками модернізації освітнього процесу в висхідному напрямі повинні стати:

1. У початковій та загальній освіті:

- у загальнодержавному плані забезпечення нової якості освіти, відповідності загального освітнього процесу потребам розвитку країни та суспільства;
- у педагогічному плані перехід до моделі початкової освіти розвинутих країн, тобто першочергове спрямування не на засвоєння учнями певного об'єму знань а на розвиток креативних, лідерських навичок, абстрактного мислення та вміння побудови цілей розвитку особистості та реалізації себе в економічному, суспільному та креативному плані, формування універсального способу засвоєння знань, вміння навчатись та змінюватись відповідно до вимог часу впродовж усього життя;
- формування на першому етапі освітнього процесу чіткого розуміння особливостей можливого майбутнього фаху, рання спеціалізація з загальними знаннями про можливу майбутню спеціальність та сферу її компетентності.

2. У професійній освіті:

- усунення дублювання у підготовці кадрів, забезпечення відповідності потреб та попиту на регіональних ринках праці щодо підготовки спеціалістів та актуалізації їх знань;
- розвиток конкурентоздатності професійно-технічної освіти та забезпечення співпраці з регіональним бізнесом та підприємництвом;
- посилення практичного ефекту засвоєння знань з певної спеціалізації, використання досвіду дуальної освіти та інших варіантів практики на підприємствах.

3. У вищій освіті:

- розвиток науки при університетах для підвищення їх світового рейтингу та конкурентоздатності;
- підтримка провідних вітчизняних вузів, що будуть формувати образ вітчизняної освіти та її якості;
- розробка системи незалежного оцінювання вітчизняних вузів, їх програм, єдиного рейтингу, який би враховував якість педагогічного складу, відповідність міжнародним стандартам (наявність сертифікованих спеціалістів, закордонних публікацій, індексу цитованості);
- розвиток системи професійних коледжів, к першої ланки багаторівневої вищої освіти, підтримка приватних закладів такого плану, що здатні швидше реагувати на виклики ринку та генерувати освітні інновації задля втримання на ринку і конкурування з державними закладами.

4. У сфері неформальної освіти:

- створення загальнодержавної системи освітніх медіа (телевізійних та радіо каналів, періодики) з доступністю у регіонах;
- залучення громадських організацій, регіональних та релігійних громад до освітньої програми розвитку регіонів.

Дивлячись на реальний стан речей у сучасній системі освіти в Україні та хаотичність, нерегульованість функціонування системи освіти, впровадження широкого переліку модернізаційних змін є неможливим. Як правило, декларування великої кількості пріоритетів змін веде до формальності управлінських рішень, що не підкріплені реальними ресурсами. Тому вважаємо, що в цьому контексті важливо виділити один, ключовий напрям модернізації.

Серед різних можливих варіантів перспективної модернізації системи освіти в Україні сьогодні як ніколи постає потреба *активізації ефективної співпраці освітніх, наукових, управлінських та бізнес-структур*. Звичайно, серед освітніх закладів у першу чергу мова йде про ВУЗи. У цьому контексті важливим нормативним документом виступає Державна цільова науково-технічна та соціальна програма «Наука в університетах» на 2008-2017 роки, метою котрої є активізація наукової діяльності та поглиблення її взаємодії з навчальним процесом в університетах, утворення університетів дослідницького типу, запровадження нових організаційно-структурних форм наукової підготовки висококваліфікованих фахівців та виконання конкурентоспроможних наукових розробок, зокрема науково-навчальних центрів [4].

Прийняття та виконання цієї програми повинно дати наступні наслідки:

- збільшити кількість молодих науковців, залучити молодих фахівців до наукових досліджень та розробок, які мали б високий рівень комерціалізації, на що вказує західний досвід, де багато комерційно успішних нових проектів зародились саме як результат діяльності університетської науки;
- сприяти інтеграції нашої держави в науково-освітній європейський простір;
- сприяти створенню науково-навчальних центрів та інших організаційних форм науково-освітнього напрямку;
- сприяти покращенню матеріального становища вузів внаслідок комерціалізації їх досліджень, оновлення технічної бази, запровадження інновацій;
- підняти якість підготовки фахівців, розширити співпрацю з Національною академією наук та її науковими установами;
- сформувати конкурентний вітчизняний ринок інноваційних освітніх та наукових розробок;

- підвищити конкурентоздатність вітчизняної економіки через збільшення інноваційно-активних підприємств, що будуть впроваджувати нові розробки вузів та співпрацювати з ними.

Науковий потенціал України переважно готується в вищих навчальних закладах, де у 2012 році було підготовлено 68,9% докторів і 72,6% кандидатів наук та здійснювалась підготовка 81% докторантів і 85% аспірантів. Тому від розвитку університетів та науки в них залежить подальше формування наукового та інтелектуального потенціалу нашої держави [5].

Наука в університетах, за умов її належної організації, є джерелом отримання нових знань, а на цьому базисі – створення нових технологій та техніки. А досягнуті результати, у свою чергу, формують засади інноваційного розвитку конкурентоспроможної промисловості та економіки держави. На жаль, нерозуміння всіма урядами незалежної України унікальної ролі науки як генератора нових знань та базису інноваційного розвитку економіки, так само як і трагічно пророчі слова першого президента України, що «наука може почекати», зменшили наукоємність валового внутрішнього продукту України до 0,7%, тоді як у розвинених країнах цей показник сягає 60–80%.

Реальне впровадження науки в університетах можливе за умов активізацій і, що важливо, ефективізації співпраці між освітніми, науковими, бізнесовими структурами та органами державної влади. Звертаємо увагу саме на важливість ефективізації, адже на жаль нині має місце частий формалізм укладення угод про співпрацю, що не підкріплюється реальними науковими розробками і фінансуванням.

Безумовно, реальне впровадження науки в університетах можливе при вирішенні ще такого важливого завдання, як розробка «нових моделей таких установ. Нові моделі мають відрізнятися від існуючих морфологічно, структурно, змістовно, функціонально. При цьому, університети нового типу повинні активізувати розвиток усіх галузей знань» [6].

Отже, основні напрями модернізації освітнього процесу в наш час в Україні повинні знаходитися в висхідному напрямі в початковій та загальній, професійній, вищій і неформальній освіті. При цьому використовувати варіанти перспективної модернізації системи освіти в Україні повинні містити заходи, спрямовані на активізацію ефективної співпраці освітніх, наукових, управлінських та бізнес-структур. Їх реалізація можлива лише при ревіталізації університетів з метою посилення в них наукової функції та формування абсолютно нових функцій, зокрема таких, як надання освітніх послуг населенню будь-якого віку, організація науково-дослідної діяльності на інноваційній основі, а також забезпечення наскрізної освіти від нижчих до вищих ступенів та різнофахового спрямування.

#### Література

1. Салун М. М. *Відтворення та модернізація трудового потенціалу підприємства (території) : монографія* / М. М. Салун. – Харків : Вид-во ХНЕУ, 2011. – 236 с.
2. Євтух О. *Освіта і наука : час еволюції* / О. Євтух // *Вісник НАН України*. – 2010. – № 9. – С. 3–11.
3. Елькін М. *Методологічні основи становлення нової парадигми освіти в Україні [Електронний ресурс]* / М. Елькін. – Режим доступу : [http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc\\_gum/...9/elkin.pdf](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/...9/elkin.pdf).
4. *Державна цільова науково-технічна та соціальна програма «Наука в університетах» на 2008–2017 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 № 1155 [Електронний ресурс]*. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1155-2007-%D0%BF>.
5. *Наука в університетах // Дзеркало тижня*. – 2013. – 5 квіт.
6. Шевчук Л. Т. *Університети третього тисячоліття : моделі, проблеми створення, роль у подальшому розвитку географічної науки* / Л. Т. Шевчук // *Географічна наука і практика : виклики епохи // матер. Міжнар. конф., присвяченої 130-річчю географії у Львівському університеті, м. Львів, 16–18 травня 2013 р.* / [відп. ред.: доц. В. І. Біланюк, доц. Є. А. Іванов] : у 3-х т. – Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – Т. 1. – С. 170–174.